

Stanežiče

31

Prav nič nam ne bi škodilo, če bi si kdaj pa kdaj vzeli malo časa za raziskovanje preteklosti naših vasi, posebno še tistih, ki so se danes že spojile z mestom, včasih pa so mirno živele svoje ustaljeno življenje. Zanimati bi nas moralo, kako je potekal vsakdanjik slovenskega kmeta, ko je živel sam zase na svoji domačiji in kako je bil povezan z ostalo vaško skupnostjo. Marsikatera razmerja na vasi se nam lepo pokažejo prav v primeru domačih dejavnosti, rokodelstev in obrti, s katerimi so se ljudje na vasi nekaj ukvarjali. Seveda si danes, ko večino potrebnih stvari lahko kupimo v trgovini in se za storitve zatečemo k raznim servisom, težko predstavljamo, da je bilo nekoč povsem drugače. Kmečka gospodarstva so proizvajala vse, kar so potrebovala za delo in preživetje svojih članov: hrano, obleko, kurjavo in še kaj, niso pa mogla biti samozadostna, kajti kmet je potreboval tudi take stvari, ki jih sam ni mogel ali ni znal narediti. Zato se je moral vsekakor povezati z rokodelci in domačimi obrtniki v vasi, ki so ga zalagali z vsem, kar je dober gospodar moral imeti pri hiši.

Na raziskovalni nalogi o domačih obrteh in dejavnostih v Stanežičah, ki sta jo poleg avtorja tega zapisa pred leti pripravili Sonja in Darja Možina, bi se že davno začel nabirati prah, če ne bi nenehno odkrivanje novih podatkov prispevalo k popolnejši podobi obravnavane tematike. Stanežiče, malo večja vas s petdesetimi hišami ter okrog dvesto petdesetimi prebivalci, se niso prav v ničemer razlikovale od ostalih slovenskih podeželskih krajev. Ljudje so se

ukvarjali predvsem s kmetijstvom, ki je spriču rodovitnih stanežičskih polj kar lepo uspevalo. Večini domačinov pa kmetija ni bila edini vir preživljanja. Od svojih prednikov, znancev ali prijateljev so se skušali priučiti kakega rokodelstva, s katerim so pomaali doma ali pri sosedih. Kakih dvajset domačih dejavnosti in rokodelstev v Stanežičah nam odkriva omenjena raziskava in za skoraj vse moramo ugotoviti, da so danes že v zatonu, če ne celo popolnoma pozabljene. Kratek pregled teh dejavnosti nam pove — kar je stanežičski kmet potreboval za svoje gospodarstvo, je dobil že v domači vasi, bodisi da je izdelal kar sam ali pa so mu za primerno protiuslugo pomagali vaški obrtniki in rokodelci.

No, kar pogledamo: Stanežiče so imele že v začetku devetnajstega stoletja kovaško delavnico. Pri hiši se še danes reče »pri Kovaču«, čeprav je obrt zamrla po prvi svetovni vojni. Ostrejša hiš, skednji, kozolci ter druga poslopja so bili delo domačih tesarjev, vozovi delo domačih kolarjev. Poleg njih so v vasi zaznavni primerki pletarstva, sedlarstva, izdelovanja butaric za cvetno nedeljo. Ko so bile strehe še krite s slamo, je imela vas krovača, ki je pokrival in popravljala ostrejša vaških hiš, kozolcev in gospodarskih poslopij. Bili so tudi furmani, ki so tovorili olje iz Olarskega grabna (Golo brdo in Seničica) ali izdelke domačih žganjarn širom po Sloveniji. Za vaške želodce so pri nekaterih hišah pekli poseben kruh ali izdelovali sir. Za obleko in obutev so skrbeli krojači in šivilje, usnjariji in čevljarji, izdelovalci copat in lesenih cokel. Med starimi rokodelci najdemo tudi glasbilarja ter izdelovalko in popravljalko dežnikov. Pri neki hiši se je gospodar loteval celo izdelave umetniških ter okrasnih predmetov iz lesa. Vključno z veliko žganjarno je bilo v vasi kar pet gostiln in dve trgovini, česar pa danes — niti prvega niti slednjega ni moč zaslediti.

Navedene domače dejavnosti in obrti v Stanežičah nam izpričujejo, kako se je človek včasih znašel. Vaško okolje se nam z današnjega vidika kaže kot velika blagovna hiša, v kateri najdeš vse, kar potrebuješ za svoje delo in obstoj. Niso pa v Stanežičah našle mesta le preproste domače obrti, pač pa se je vas odzvala splošnemu gospodarskemu razvoju šentviške okolice in če govorimo o obrtnih dejavnostih, potem ste verjetno že uganili, da mislim pri tem na mizarstvo. Stanežiče so ena izmed prvih vasi, kjer je ta dejavnost pognala korenine. Odkar je Lovro Koman, Krovčev iz Vižmarji, leta 1840 odprl prvo mizarstvo, se je mizarstvo na šentviškem koncu tako razmahnilo, da so v Šentvidu že leta 1883 ustanovili rokodelsko društvo, leta 1902 prvo mizarstvo zadrugo na Kranjskem, v stari Jugoslaviji pa je Šentvid predstavljal kraj z najbolj razvitim mizarstvom v vsej državi. Seveda ni šlo pri tem le za Šentvid, pač pa predvsem za njegovo zaledje, kamor so spadale tudi Stanežiče. Prva delavnica je začela delovati že okrog leta 1860. Odprl jo je Janez Šušteršič, po domače Markec, ki se je izučil pri omenjenem Komanu. Od tedaj zasledimo v Stanežičah blizu sedemdeset mizarjev vseh generacij in težko bi našli hišo v vasi, ki ni dala vsaj enega možakarja s tem poklicem. Toda kakor pri drugih dejavnostih iz preteklih časov moramo tudi tukaj ugotoviti, da je po velikem razmahu sledil počasen zaton. In medtem ko so se domači fantje včasih množično navduševali nad »tišlarskim« poklicem, imamo od povojne generacije le enega samega, ki pa je že tako potomec stare vaške delavnice.

Seveda je tudi danes v Stanežičah precej različnih obrti, vendar te niso več namenjene kmečkemu človeku, saj bi tudi kmetije že lahko prešle na prste. Kmečki gospodarji se z vsem.

Andrej Mrak

1x dnevnik
malega
tiškarja

Nedelja

Prazniki so že daleč za nami, toda nevsakdanjih prazničnih doživljanj še vedno ne morem pozabiti. Našo famijljo so tako pretresli, da me še danes strese, kadar slišim besedo radioaktivnost.

Najprej je mama slišala po radiu, da majhni otroci in nosečnice ne smejo iz hiše. Takoj je oddrvela na hodnik ter zaklenila vhodna vrata. Ata je bil sprva začuden, potem pa ogorčen, kajti ravno se je odpravljaval v bife, da si malce prezrači dolgčas.

»Nikamor, ali nisi slišal!« se je zadržala mama. »Nosečnice ne smejo iz hiše!«

»Pa saj pri nas nimamo nosečnice,« je nergal ata. Potem je dvignil obrvi, mamo pomenljivo pogledal, nato pa jo začel objemati. Objemal jo je in poljubljal ter jo še celo dvignil v zrak, da je vriskala od strahu.

»Ja kaj mi pa nisi povedala, dragica,« jo je cmokal. »Kaj povedala, norec stari?«

»Da si noseča! Jaz si, če po pravici povem, tako strašno želim punčko...«

(A tako, si mislim jaz. Punčko? Meni pa vedno govori, kako ponosen je, ker ima sina...)

»Spusti me, starina zmešana. Kaki noseča. Od česa pa — od tvojih seans v bifejih?« je bila mama ogorčena, da je kaj. »Na radiu so rekli, da nosečnice ne smejo na cesto. Če ne smejo nosečnice, potem je gotovo kaj narobe. Če je pa kaj narobe, potem tudi za nas ni zdravo. Ostali bomo v stanovanju in pika!«

Razprave je bilo konec in ostali smo zaklenjeni cele praznike. Solate, se razume, nismo jedli. Tudi mleka nismo pili. Vode tudi nismo veliko pili, ker človek nikoli ne ve. Televizije nismo gledali: za televizijo tako in tako pravijo, da izloča nekakšno radioaktivnost. Radioaktivnost v zraku, radioaktivnost v mleku, na televiziji, iz televizije — saj je za krknit.

Ko sem po praznikih prišel v šolo, me je trčica takoj poslala k zdravniku. Da sem strašno bledikav, je rekla, najbrž mi primanjkuje vitaminov. In na svežem zraku bi se moral več gibati. Pa čimveč mleka in mlečnih izdelkov. Zdaj se pa znajdi...

Panika je na srečo že minila. Igramo se na travniku, tako kot so se otroci na kmetih ves čas. Pijemo mleko, tako kot so ga na kmetih ves čas. Pijemo vodo, tako kot so jo na kmetih ves čas. Na deželi namreč druge izbire niti nimajo! Panika in panična preventiva so privilegiji meščanov, ki se pač lahko zaklenejo v stanovanje ter vzdihujejo ob pametnih ukrepih štaba. Če bi šlo res zares, bi šlo pa zares. Toda vsaj simbolično bi se lahko zaščitili spet le meščani — podeželani pa...

En preventivni ukrep je v naši družini vseeno ostal v veljavi. Ata se je zaklel, da ne bo pil travarice letnik 1986. V travarici je namreč trava — ta pa je bila, so rekli, nagnusno radioaktivna...

Prečka

tribuna

M Mednarodna
Mercator **trgovina** n. sol. o.
TOZD
STEKLO
n. sol. o.

VABIMO

krajane k sodelovanju za prosta dela in naloge v novem obratu keramike DEKOR v Zbiljah.

V delovno razmerje bomo sprejeli:

- več delavcev brez poklica z možnostjo priučitve za opravljanje del, vliivanje, priprava surovin, retuširanje in glaziranje keramičnih izdelkov — za dela retuširanje in glaziranje so zaželeni ženske.
- VZDRŽEVALCA STROJEV IN NAPRAV
Pogoji: električar s 3-letno poklicno šolo, 3 leta delovnih izkušenj
- SKLADIŠČNIKA
Pogoji: 3-letna poklicna šola za blagovni promet, 3 leta delovnih izkušenj
- 2 SLIKARJA KERAMIKE — pripravnik za določen čas, z možnostjo zaposlitve za nedoločen čas
Pogoji: SS smer grafika ali KV
- PRODAJALEC v tovarniški prodajalni
Pogoji: 3-letna poklicna šola za blagovni promet, 3 leta delovnih izkušenj
- SNAŽILKA za polovični delovni čas

Vloge naslovite na: MMT, TOZD STEKLO
Ljubljana, Titova 36
Informacije na telefon 321-878 — tov. Štefka Kogovšek.